

Προφορική και Γραπτή έκφραση για Γυμνάσιο και Λύκειο

Μάρθα Ηλιοπούλου
Φιλολόγος-Ειδική Παιδαγωγός
misparth@hotmail.gr

Νίκη Ζάβρα
Φιλολόγος
nikizavra@gmail.com

Περίληψη

Ο προφορικός και ο γραπτός λόγος σχετίζονται με τα ίδια γλωσσολογικά πεδία, όσον αφορά τη δομή (φωνολογία – μορφολογία - συντακτικό), το περιεχόμενο (σημασιολογία), καθώς και τη χρήση του λόγου (πραγματολογία). Η διαφορά τους έγκειται στο γεγονός πως στον γραπτό λόγο προστίθεται η γραφοφωνημική αντιστοιχία. Ταυτόχρονα, τα γράμματα είναι η γραπτή απεικόνιση των ήχων/φθόγγων και, τέλος, σε μορφολογικό επίπεδο εισάγεται η ορθογραφία. Αξίζει να σημειωθεί πως για να μπορέσει ένα παιδί να κατακτήσει τον γραπτό λόγο χρειάζεται να έχει ήδη κατακτήσει κανόνες του προφορικού λόγου. Η μετάβαση, λοιπόν, από τον προφορικό στον γραπτό λόγο προϋποθέτει την ωρίμανση των εγκεφαλικών λειτουργιών που συνδέονται με τα κέντρα του λόγου αλλά και την ψυχοσυναισθηματική ωρίμανση του παιδιού. Αναλογιζόμενοι τις ανάγκες των μαθητών γυμνασίου και λυκείου με γλωσσικές δυσκολίες, καθώς και των μαθητών με μαθησιακές δυσκολίες σχεδιάστηκε το παρόν διδακτικό υλικό. Ταυτόχρονα, απευθύνεται σε παιδιά με αυτισμό και δυσλεξία, τα οποία έχουν λάβει απαλλαγή από γραπτές εξετάσεις, με στόχο τη βελτίωση του προφορικού τους λόγου, καθώς και την ενίσχυση των δεξιοτήτων τους στις προφορικές εξετάσεις. Μέσα από την οργανωμένη δόμησή του καλείται να λειτουργήσει συμπληρωματικά στη διδακτική μεθοδολογία των γλωσσικών μαθημάτων. Περιέχει μία διαβαθμισμένη προσέγγιση των γλωσσικών δεξιοτήτων μέσω του προφορικού και του γραπτού λόγου. Συγκεκριμένα, διδάσκονται συστηματικά οι δεξιότητες προφορικής έκφρασης και παραγωγής προφορικού λόγου. Έπειτα, επεξεργάζεται βασικές έννοιες και την παραγωγή εννοιών μέσα από τον προφορικό λόγο. Στη συνέχεια, σταδιακά ασχολείται με τη δόμηση λόγου μέσω της μορφοσύνταξης. Τέλος, παρουσιάζει μία αναλυτική προσέγγιση των κειμενικών ειδών και της παραγωγής γραπτού λόγου μέσω της δόμησης και της παραγωγής έκθεσης.

Λέξεις-κλειδιά: προφορικός και γραπτός λόγος, προφορική και γραπτή έκφραση.

1. Εισαγωγή

1.1. Μαθησιακές δυσκολίες

Η έννοια των μαθησιακών δυσκολιών χαρακτηρίζεται ως μία κατηγορία στην οποία εντάσσονται τα παιδιά με δυσκολίες στη μαθησιακή διαδικασία. Προκειμένου να αναγνωρισθεί η ύπαρξη των μαθησιακών δυσκολιών, τίθενται ορισμένα κριτήρια. Αρχικά, η σχολική μάθηση είναι μία απαιτητική δραστηριότητα που προϋποθέτει την ανταπόκριση του παιδιού σε συγκεκριμένους διδακτικούς στόχους. Απαιτείται η ύπαρξη τεκμηριωμένων αποδείξεων, που να αποδεικνύουν πως το εκπαιδευτικό πρόγραμμα δεν προσανατολίζεται στις ανάγκες του κάθε παιδιού. Επιπρόσθετα, χρειάζεται η ύπαρξη ενδείξεων σε ψυχολογικές/νοητικές λειτουργίες, καθώς και το γεγονός πως οι μαθησιακές δυσκολίες δεν οφείλονται σε προβληματικές συμπεριφορές ή μειονεξίες (Αλεξόπουλος, 2011).

2. Είδη μαθησιακών δυσκολιών

- Διαταραχές ανάγνωσης ή δυσλεξία: Αποτελεί το πιο σημαντικό ζήτημα το οποίο αντιμετωπίζουν οι μαθητές με δυσκολίες. Βέβαια, η δυσλεξία συνδέεται με ποικίλα συμπτώματα που εμφανίζονται σε μαθησιακό επίπεδο, όπως η αφομοίωση κειμενικών εννοιών, η προφορική απόδοση μαθημάτων, δυσκολίες στον γραπτό λόγο και στις αριθμητικές ικανότητες (Καρπαθίου, 2007).
- Διαταραχή γραπτής έκφρασης ή δυσορθογραφία: Αφορά προβλήματα στην παραγωγή γραπτού λόγου, καθώς και ένα είδος αδυναμίας του νοητικού δυναμικού παρά τη χρονολογική ηλικία του ατόμου (Παντελιάδου, 2000).
- Διαταραχή μαθηματικών ή δυσαριθμσία: Σχετίζεται με την αδυναμία πραγματοποίησης αριθμητικών πράξεων και επίλυσης μαθηματικών προβλημάτων με κριτήριο τη χρονολογική ηλικία του ατόμου, την εκπαίδευση που αντιστοιχεί στην ηλικία αυτή και τη μετρηθείσα νοημοσύνη (Νικολόπουλος, 2016).
- Μαθησιακή διαταραχή μη προσδιοριζόμενη αλλιώς: Περιλαμβάνει συμπτώματα των τριών μορφών που αναφέρθηκαν παραπάνω και παρεμποδίζουν από κοινού την ακαδημαϊκή επίδοση, ακόμη και αν η απόδοση στις μαθησιακές δοκιμασίες δεν είναι ουσιαστικά κάτω από το αναμενόμενο των δεδομένων της χρονολογικής ηλικίας του ατόμου (Αμερικανική Ψυχιατρική Εταιρεία, 2004).

3. Προβλήματα γραπτής έκφρασης

Οι μαθητές με προβλήματα στον γραπτό λόγο αποτελούν μία ανομοιογενή ομάδα με διαφοροποιημένες δυσκολίες, η οποία αντιστοιχεί στο 10-34% των μαθητών. Συγκεκριμένα, οι μαθητές με ειδικές μαθησιακές δυσκολίες και ιδιαίτερα δυσλεξία παρουσιάζουν αδυναμίες σε επίπεδο ανάγνωσης, κατανόησης και γραπτού λόγου. Η παθητική ανάγνωση και η μη επισκόπηση του κειμένου (οργάνωση-δομή) δε συμβάλλουν στην αναγνώριση του νοήματος ενός κειμένου, καθώς και στην εξαγωγή κατάλληλων συμπερασμάτων. Παράλληλα, η δυσκολία στην εύρεση άγνωστων λέξεων και η μη δόμηση ολοκληρωμένων προτάσεων δεν τους βοηθά να κατανοήσουν το γραπτό νόημα ενός κειμένου. Τόσο η ανάγνωση όσο και η γραφή προϋποθέτουν μια σύνθετη γνωστική διεργασία, που εμπλέκει το οπτικοακουστικό αντιληπτικό σύστημα, τη συμβολική λειτουργία της σκέψης, τη διαμόρφωση εννοιών, όπως και τη λειτουργία της μνήμης και την ομαλή λειτουργία του κεντρικού νευρικού συστήματος (Δράκος, 2003).

4. Μορφές δυσκολιών

Οι δυσκολίες που σχετίζονται με τη γραμματικο-συντακτική δομή της γλώσσας εντοπίζονται:

- Στη χρήση των γραμματικο-συντακτικών κανόνων (λ.χ. λανθασμένη χρήση της γενικής ενικού και πληθυντικού).
- Στον σχηματισμό και μορφολογία των λέξεων.
- Στη συγκρότηση των προτάσεων (λ.χ. έλλειψη λογικής αλληλουχίας, ασυνέπεια στους χρόνους των ρημάτων).

Οι δυσκολίες που αναφέρονται στο λεξιλογικό επίπεδο είναι οι ακόλουθες:

- Βραδύτητα στην απόκτηση νέων λέξεων
- Αδυναμία επαρκούς συγκράτησής τους στη μνήμη
- Αδυναμία ανάκλησης και χρήσης των κατάλληλων λέξεων
- Στοιχεία προφορικότητας (γράφουν όπως μιλούν)

- Λεξιπενία
- Χρήση κοινόχρηστων λέξεων
- Επαναλήψεις ίδιων λέξεων κ.ά. (Σπαντιδάκης, 2011).

5. Πιθανά αιτία και αντιμετώπιση δυσκολιών

Τα αίτια των δυσκολιών τόσο στον προφορικό όσο και στον γραπτό λόγο ποικίλουν. Ορισμένα από αυτά αφορούν νευρολογικά και άλλα οργανικής φύσης αίτια (αισθητηριακές αδυναμίες). Επίσης, πιθανές εγκεφαλικές βλάβες ή οργανικές διαταραχές οδηγούν σε δυσλειτουργίες (διάσπαση προσοχής, δακτυλική αγνωσία). Τέλος, τα γνωστικά ελλείμματα, οι ψυχοσυναισθηματικές δυσχέρειες αλλά και παιδαγωγικοί παράγοντες ενισχύουν τις αδυναμίες (Πόρποδας, 2003).

Οι διαταραχές αυτές μπορούν να αντιμετωπιστούν με συγκεκριμένα βήματα: 1) Έγκαιρη διάγνωση. Η λέξη κλειδί για την έγκαιρη πρόσληψη, καθώς ορισμένα στοιχεία δεν προειδοποιούν την ύπαρξη μαθησιακών δυσκολιών, είναι η «παρατήρηση». Τα πεδία που απαιτούν προσοχή σχετίζονται με την οργάνωση, την ακολουθία, την αλληλεπίδραση, τη γλώσσα, την κατανόηση και τέλος την ανάγνωση (Τάνταρος, 2011). 2) Διδακτικές παρεμβάσεις ανάπτυξης προφορικού λόγου και κατ' επέκταση γραπτού λόγου. Οι εκπαιδευτικοί οφείλουν να εφαρμόσουν ιδιαίτερες στρατηγικές, έτσι ώστε να βοηθήσουν τους μαθητές να αναπτύξουν γνωστικές και μεταγνωστικές δεξιότητες με στόχο την αποτελεσματική αντιμετώπιση των δυσκολιών τους και την αποφυγή της σχολικής αποτυχίας. 3) Αξιοποίηση στρατηγικών κατανόησης κειμένου, η οποία μπορεί να γίνει σταδιακά με τον εμπλουτισμό του λεξιλογίου (Μπαμπινιώτης & Παρασκευόπουλος, 2000; Σιμπιλίρης, Λαμπάτος, & Αζέλης, 2017).

6. Σκοπός - Συμβολή

Αναγνωρίζοντας τις δυσκολίες κατανόησης και παραγωγής προφορικού και γραπτού λόγου, δημιουργήθηκε μία ολοκληρωμένη σειρά ενίσχυσης βασικών δεξιοτήτων προφορικού και γραπτού λόγου. Λαμβάνοντας υπόψη τα χαρακτηριστικά μάθησης των εφήβων με μαθησιακές δυσκολίες, διαμορφώθηκε ένα υλικό με βασικό άξονα τη δόμηση, έτσι, ώστε να αποκτηθούν σταδιακά οι γνωστικές λειτουργίες του προφορικού και του γραπτού λόγου. Η συμβολή του παρόντος διδακτικού υλικού είναι πως βασίστηκε σε συγκεκριμένους άξονες προσέγγισης της προφορικής και γραπτής έκφρασης, οι οποίοι είναι διαμορφωμένοι σε εκπαιδευτικές αρχές.

7. Μεθοδολογία

Το συγκεκριμένο υλικό/e-book είναι ειδικά διαμορφωμένο για μαθητές γυμνασίου και λυκείου που εμφανίζουν μαθησιακές και γλωσσικές δυσκολίες, δυσλεξία, ΔΕΠ-Υ και αυτισμό. Μέσα από την οργανωμένη δόμησή του καλείται να λειτουργήσει συμπληρωματικά στη διδακτική μεθοδολογία των γλωσσικών μαθημάτων. Περιέχει μία διαβαθμισμένη προσέγγιση των γλωσσικών δεξιοτήτων μέσω του προφορικού και του γραπτού λόγου.

Συγκεκριμένα, διδάσκονται συστηματικά οι δεξιότητες προφορικής έκφρασης και παραγωγής προφορικού λόγου. Έπειτα, επεξεργάζεται βασικές έννοιες και την παραγωγή εννοιών μέσα από τον προφορικό λόγο. Στη συνέχεια, σταδιακά ασχολείται με τη δόμηση λόγου μέσω της μορφοσύνταξης. Τέλος, παρουσιάζει μία αναλυτική προσέγγιση των

κειμενικών ειδών και της παραγωγής γραπτού λόγου μέσω της δόμησης και της παραγωγής έκθεσης.

Η μεθοδολογία διαμόρφωσης του παρόντος υλικού βασίστηκε σε κάποιους βασικούς άξονες προσέγγισης του προφορικού και γραπτού λόγου ως εξής:

- Αφηγηματικές δομές
- Ανάκληση πληροφοριών (ανεπτυγμένης δράσης)
- Λεξιλόγιο δράσης
- Κειμενικότητα/συνοχικοί δεσμοί → σύνδεση προτάσεων/επίγνωση ορίων, πρόταση → καλοί μορφοσυντακτικοί δεσμοί → κειμενικότητα/οργάνωση ιδεών (Σπανός & Μιχάλης, 2012)

Ακολουθώντας συγκεκριμένες εκπαιδευτικές αρχές για τον σχεδιασμό περιβαλλόντων γραπτού λόγου, εφαρμόστηκαν:

- Δόμηση του πλαισίου
- Μοντελοποίηση και απόδοση του κειμένου
- Συνεργατική δόμηση του κειμένου
- Αυτόνομη δόμηση του κειμένου
- Σύνδεση με συσχετιζόμενα κείμενα (Humphrey & Feez, 2016).

Ο κύκλος στην παρακάτω εικόνα δε λειτουργεί γραμμικά. Ανάλογα με τις μαθησιακές ανάγκες και τις προγενέστερες γνώσεις και δεξιότητες, ο εκπαιδευτικός μπορεί να γυρίσει σε κάποιες από τις περιγραφόμενες φάσεις, αν προκύψει ανάγκη (Watkins & Knapp, 2005).

Εικόνα 1. Βασικές αρχές για τον σχεδιασμό περιβαλλόντων γραπτού λόγου

8. Δομή

8.1. Μορφή εκπαιδευτικού υλικού

Οι διαδικασίες της ανάγνωσης και της γραφής λέξεων απαιτούν την ενεργοποίηση και συλλειτουργία σε χιλιοστά του δευτερολέπτου πολύπλοκων γλωσσικών συστημάτων. Να

γίνει, δηλαδή, η επεξεργασία, η κωδικοποίηση και η αναπαράσταση φωνολογικών, γραφημικών, μορφοσυντακτικών και σημασιολογικών δεδομένων, έτσι, ώστε να πραγματοποιηθεί η πρόσβαση στην έννοια της λέξης ή να γίνει δυνατή η γραφή μιας έννοιας. Το διδακτικό υλικό οργανώθηκε σε δύο μέρη:

- Προφορικός λόγος (εννοιολογική προσέγγιση, δημιουργία συμφράσεων, συμπλήρωση κενών, δημιουργία και ανάπτυξη προτάσεων) (Τριανταφυλλίδης, 1948).
- Γραπτός λόγος (δομή παραγράφου και έκθεσης, τρόποι ανάπτυξης παραγράφου, κειμενικά είδη και ανάλυση αυτών μέσω συγκεκριμένων φάσεων σχεδιασμού του γραπτού λόγου) (Δημητρακόπουλος, 1983).

8.2. Περιεχόμενο διδακτικού υλικού

- Προφορική και γραπτή σύνταξη και έκφραση
- Δόμηση προφορικού και γραπτού λόγου
- Αναγνωστική ικανότητα
- Οπτική/ακουστική επεξεργασία
- Μνημονικές δεξιότητες
- Δεξιότητες Γραφής
- Παραγωγή επιχειρημάτων

Το συγκεκριμένο υλικό βασίζεται στη διαμόρφωση ενός αποκαταστασιακού προγράμματος παρέμβασης για μαθητές γυμνασίου και λυκείου με γλωσσικές δυσκολίες, καθώς και για μαθητές με ειδικές μαθησιακές δυσκολίες (δυσλεξία, αυτισμό, ΔΕΠ-Υ). Σχεδιάστηκε, λοιπόν, ένα διδακτικό πρόγραμμα το οποίο είναι εύκολο στη χρήση βασίζεται στην ενεργητική συμμετοχή όλων των παιδιών.

8.3. Εκπαιδευτικές μέθοδοι

Η άμεση διδασκαλία αποτέλεσε χρήσιμο τρόπο αξιοποίησης κατά τη διάρκεια αξιοποίησης του διδακτικού υλικού, καθώς συνέβαλε σημαντικά στον σχεδιασμό του προγράμματος και στην αποτελεσματικότερη σχολική επίδοση των μαθητών. Η προετοιμασία των μαθητών, όσον αφορά του στόχους της διδασκαλίας, η χρήση πλήθους παραδειγμάτων και η συνεχής ενθάρρυνση βοήθησε στη δημιουργία ευχάριστου κλίματος.

Στη συνέχεια, η πολυαισθητηριακή διδακτική μέθοδος στηρίχτηκε στην αλληλεπίδραση των αισθήσεων που συνδέονται με τις λειτουργίες του λόγου και συνδυάζει οπτικά, ακουστικά, απτικά και κιναισθητικά ερεθίσματα. Επιπλέον, η αξιοποίηση της εξατομικευμένης μάθησης βοήθησε στην εστίαση στις ατομικές ανάγκες και ενδιαφέροντα των μαθητών, λαμβάνοντας υπόψη τις δεξιότητες και τα χαρακτηριστικά τους.

Τέλος, αξιοποιήθηκε ο ομαδοσυνεργατικός τρόπος διδασκαλίας μέσω συγκεκριμένων διδακτικών εργαλείων για την κατανόηση τόσο του προφορικού όσο και του γραπτού λόγου. Ειδικότερα, ενσωματώθηκαν οι εκπαιδευτικές μέθοδοι του καταιγισμού ιδεών, των ερωτοαποκρίσεων και, κατ' επέκταση, της παραγωγής επιχειρημάτων, τα παιχνίδια ρόλων και οι ομάδες εργασίας. Τα παραπάνω συνέβαλαν στην ενεργή συμμετοχή των μαθητών στην εκπαιδευτική διαδικασία, αφού καλλιεργούν τις δεξιότητες της συνεργασίας και της επικέντρωσης σε κοινούς αλλά και σε ατομικούς στόχους.

8.4. Διδακτικές στρατηγικές

Αρχικά, ο εκπαιδευτικός δημιουργεί ένα μαθησιακό συμβόλαιο με κάθε μαθητή προκειμένου να γίνουν ακριβείς οι στόχοι και τα προσδοκώμενα αποτελέσματα. Παρουσιάζεται, λοιπόν, το γνωστικό αντικείμενο με το οποίο πρόκειται να εξασκηθούν.

Ύστερα, ο εκπαιδευτικός προχωρά στη δόμηση του πλαισίου με βάση το οποίο οργανώνονται οι προτάσεις και ο λόγος. Στη φάση αυτή παρουσιάζονται τα χαρακτηριστικά του προφορικού λόγου, προκειμένου οι μαθητές να είναι ικανοί να τα αξιοποιήσουν στον γραπτό τους λόγο. Έπειτα από την κατανόηση των μορφοσυντακτικών και σημασιολογικών δεδομένων, μελετάται ένα κειμενικό είδος, καθώς και τα περιβάλλοντα στα οποία πραγματώνεται, σχολιάζοντάς το και, στη συνέχεια, αναζητώντας το πλαίσιο βάσει του οποίου δομήθηκε το ύφος, τα λεξιλογικά του χαρακτηριστικά και το περιεχόμενό του.

Μετέπειτα, μέσω της ομαδοσυνεργατικής μάθησης, ο εκπαιδευτικός αναλύει το κείμενο μαζί με τους μαθητές, έτσι, ώστε να εντοπιστεί ο σκοπός και τα δομικά του στοιχεία και τους παροτρύνει να δημιουργήσουν δικά τους κείμενα βάσει των αρχών που χαρακτηρίζουν το συγκεκριμένο κειμενικό είδος και διαπραγματεύτηκαν στις προηγούμενες φάσεις. Οι μαθητές, λοιπόν, αποτυπώνουν γραπτά τα δικά τους κείμενα και ο εκπαιδευτικός κάθε φορά παρέχει την κατάλληλη ανατροφοδότηση.

Τέλος, η αυτόνομη διαδικασία δόμησης ενός κειμένου πρόσφερε στα παιδιά την ευκαιρία να συμμετέχουν ενεργά για την υλοποίηση όσων διδάχθηκαν.

8.5. Εφαρμογή

Το υλικό εφαρμόστηκε σε μαθητές με γλωσσικές δυσκολίες, με ειδικές μαθησιακές αδυναμίες και σε μαθητές που έχουν απαλλαγεί από τις γραπτές εξετάσεις και επιθυμούν να ενισχύσουν τις δεξιότητες του προφορικού τους λόγου. Αρχικά, έγινε αξιολόγηση των μαθησιακών αναγκών των μαθητών έτσι ώστε να προσαρμοστεί η εκπαιδευτική μέθοδος σε αυτές.

Ύστερα, οι μαθητές εργάζονταν ατομικά για 45', αξιοποιώντας το υλικό αποκατάστασης μέσα στα πλαίσια προγράμματος παρέμβασης και με βάση το ατομικό προφίλ τους με συχνότητα 1-2 φορές την εβδομάδα. Αρχικά, γινόταν παρουσίαση της θεωρίας με τη μορφή της άμεσης διδασκαλίας, έτσι, ώστε να γίνουν σαφείς προς τους μαθητές οι διδακτικοί στόχοι. Στη συνέχεια, εφαρμόστηκε υποδειγματική διδασκαλία είτε με χειραπτικό είτε με οπτικοποιημένο υλικό και με αξιοποίηση της πολυαισθητηριακής προσέγγισης, προκειμένου να ενισχυθούν τα αισθητηριακά ερεθίσματα των παιδιών. Τέλος, ο εκπαιδευτικός μέσω της εξατομικευμένης διδασκαλίας και ύστερα με τον ομαδοσυνεργατικό τρόπο διδασκαλίας πραγματοποιούσε μαθησιακές δραστηριότητες βασισμένες στις βασικές αρχές της προφορικής έκφρασης και του σχεδιασμού περιβαλλόντων του γραπτού λόγου. Σειρά είχε η υλοποίηση εργασίας όπου το παιδί λειτουργούσε αυτόνομα και η παροχή υλικού ανατροφοδότησης και αυτό-αξιολόγησης του μαθητή (Γρηγοριάδης, 1994).

Πίνακας 1. Καταγραφή εφαρμογής

Ημερομηνία:		
Τομείς Μάθησης	Δεξιότητες-Ικανότητες	Πρόοδος
Σήμερα μου άρεσε:		
Σήμερα έμαθα:		
Θα προσπαθήσω να:		

9. Αξιολόγηση-Αποτελέσματα

Ύστερα από την εφαρμογή του προγράμματος, την επαναξιολόγηση των μαθητών γυμνασίου και λυκείου και τη συλλογή δεδομένων με τη μέθοδο της ποιοτικής έρευνας, η οποία υλοποιήθηκε μέσω συνεντεύξεων σε εκπαιδευτικούς, διαπιστώθηκε πως οι μαθητές με μαθησιακές δυσκολίες, ΔΕΠ-Υ, δυσλεξία και νοητική υστέρηση βελτίωσαν τον τρόπο προφορικής τους έκφρασης με αποτέλεσμα να εξοικειωθούν εύκολα με τον γραπτό λόγο. Ιδιαίτερη βελτίωση αποδείχθηκε σε μαθητές με αυτισμό.

Ταυτόχρονα, αναδείχτηκε πως το παρόν πρόγραμμα παρέμβασης ήταν σημαντικό για τη γραφο-φωνολογική επίγνωση, την αναγνωστική κατανόηση/ικανότητα, τις μνημονικές δεξιότητες και, κατ' επέκταση, την ενίσχυση των δεξιοτήτων γραφής λόγω του εμπλουτισμού του λεξιλογίου των μαθητών.

Μέσα από τα δεδομένα αξιολόγησης τονίστηκε η διασύνδεση της προφορικής διόδου ως μέσου βελτίωσης του γραπτού λόγου, ενώ ταυτόχρονα η διδακτική μεθοδολογία φάνηκε ότι λειτουργήσε βοηθητικά. Επιπρόσθετα, η συνδυαστική χρήση του υλικού λειτουργήσε ενισχυτικά και το διδακτικό υλικό δεν αξιοποιήθηκε με στείρα εφαρμογή αλλά χαρακτηρίστηκε από την ευελιξία του και την εφαρμογή του με βάση το ατομικό προφίλ κάθε μαθητή (Συλλογικό, 2017).

Πίνακας 2. Μεταγνωστική αξιολόγηση

ΕΞΥΠΝΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ	ΜΑΘΗΤΗΣ		ΣΧΟΛΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ
ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ	ΝΑΙ	ΟΧΙ	
Διάβασα καλά το θέμα μου;			
Έχω επιλέξει το ακροατήριο για το οποίο γράφω το κείμενό μου;			
Ξέρω τι θέλει να μάθει το ακροατήριό μου;			
Κατέγραψα όλες τις ιδέες μου σε ένα πρόχειρο χαρτί;			
Έχω επιλέξει τι είδους κείμενο θέλω να γράψω;			
Ξέρω ποια δομικά στοιχεία περιλαμβάνει το κείμενο που έχω επιλέξει;			

Έχω φτιάξει πρόγραμμα για
το τι θα πω;

ΟΡΓΑΝΩΣΗ

Διάλεξα τι θα γράψω;

Διέγραψα τις όμοιες ιδέες;

Διάλεξα τις καλύτερες
ιδέες;

ΠΡΩΤΗ ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ

Κατέγραψα τις ιδέες σε
ολοκληρωμένες προτάσεις;

Έχει κάθε παράγραφος
θεματική πρόταση;

Έχει κάθε παράγραφος
υποστηρικτικές προτάσεις;

Έχω γράψει σε κάθε
παράγραφο την πρόταση-
κατακλείδα;

Έγραψα χωρίς να ανησυχώ
για τα λάθη;

Ζήτησα βοήθεια από τον
δάσκαλό;

Αναζήτησα πληροφορίες
από βιβλίο;

ΒΕΛΤΙΩΣΗ

Είμαι σίγουρος ότι έχω
γράψει όλα όσα είχα
αρχικά στο μυαλό μου;

Ξαναδιάβασα το κείμενό
μου;

**Είμαι σίγουρος ότι θα
αρέσει στο ακροατήριό
μου;**

Πίνακας 3. Ερωτηματολόγιο για Μεθοδολογία Παρέμβασης

Φύλο	Γυναίκα	/	Άντρας		
Ηλικία					
Διδακτική Εμπειρία					
Γνώσεις για γλωσσικές δυσκολίες	Μέτριες Πολύ καλές		Καλές Άριστες		
Δουλεύετε με παιδιά γυμνασίου- λυκείου που παρουσιάζουν δυσκολίες στον γραπτό και προφορικό λόγο;	Πολύ συχνά Συχνά		Μερικές φορές Σπάνια		
Σε ποιο βαθμό επηρεάζουν οι δυσκολίες την ανταπόκριση των παιδιών απέναντι στον γραπτό και προφορικό λόγο;	1	2	3	4	5
Ποια μεθοδολογία ακολουθείτε στην παρέμβαση σας με τα παιδιά αυτά; Ανταποκρίθηκαν τα παιδιά με βάση τη μέθοδο αυτή στην κατάκτηση του προφορικού και γραπτού λόγου;					
Σε ποιο βαθμό σας βοήθησε το διδασκτικό πρόγραμμα προφορικής και γραπτής έκφρασης;	1	2	3	4	5
Τι χαρακτηριστικά του βρήκατε χρήσιμα;					
Ποιοι τομείς ενισχύθηκαν περισσότερο;			Προφορική και γραπτή σύνταξη και έκφραση Δόμηση προφορικού και γραπτού λόγου Αναγνωστική ικανότητα Οπτική/ακουστική επεξεργασία Μνημονικές δεξιότητες Δεξιότητες Γραφής Παραγωγή επιχειρημάτων		
Πώς βρήκαν το υλικό τα παιδιά; Τι τους άρεσε περισσότερο;	Ωραίο		Ενδιαφέρον		Βαρετό

10. Συζήτηση-Συμπεράσματα

Ο προφορικός και ο γραπτός λόγος αποτελούν δύο ισότιμες μορφές επικοινωνίας. Συγκεκριμένα, ο προφορικός λόγος αποτελεί τη συνηθέστερη επικοινωνιακή μορφή, γεγονός που του προσδίδει ιδιαίτερη αξία και καθιστά καίριας σημασίας την ενίσχυσή του στο πλαίσιο της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Η κατάκτησή του, λοιπόν, αποτελεί καθοριστικό παράγοντα για την ανάπτυξη του γραπτού λόγου μέσω του οποίου επιτυγχάνεται η εκφραστική ποιότητα ενός μαθητή (Δράκος, 2003).

Το παρόν διδακτικό υλικό βασίστηκε στη βελτίωση των γλωσσικών δυσκολιών των μαθητών. Βέβαια, αξίζει να επισημανθεί πως η βελτίωση της κάθε δυσκολίας εξαρτάται από την έγκαιρη διάγνωση, τη διάρκεια της παρέμβασης, καθώς και τη σοβαρότητα της εκάστοτε κατάστασης. Ο εκπαιδευτικός, λοιπόν, σε συνεργασία με τους γονείς και τους ειδικούς επιστήμονες οφείλει να αξιοποιεί μεθόδους να είναι σαφής ως προς τις πληροφορίες που μεταδίδει και να αξιοποιεί κατάλληλες διδακτικές στρατηγικές ανάπτυξης ορθού λόγου.

Τέλος, προτείνεται η διευρυμένη εφαρμογή της συγκεκριμένης διδακτικής μεθοδολογίας σε μεγαλύτερο δείγμα παιδιών και εκπαιδευτικών για περαιτέρω μελέτη και διερεύνηση του βαθμού αποτελεσματικότητάς του.

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Humphrey, S., & Feez, S. (2016). Direct instruction fit for purpose: applying a metalinguistic toolkit to enhance creative writing in the early secondary years. *Australian Journal of Language and Literacy*, 39(3), 207-219.
- Watkins, M., & Knapp, P. (2005). *Genre, text, grammar: technologies for teaching and assessing writing*. Sydney, N.S.W: UNSW Press.
- Αλεξόπουλος, Χ. (2011). *Μαθησιακές Δυσκολίες και Ειδικοπαιδαγωγική Παρέμβαση*. Ανακτήθηκε από: http://reader.ekt.gr/bookReader/show/index.php?lib=EDULLL&item=1065&bitstream=1065_01#page/1/mode/1up.
- Αμερικανική Ψυχιατρική Εταιρεία. (2004). *Διαγνωστικά Κριτήρια DSM-IV TR. DSM-V & ICD-10* (Μτφ. Κ. Γκοτζαμάνης). Αθήνα: Ιατρικές Εκδόσεις Λίτσας.
- Γρηγοριάδης, Ν. (1994). *Το δημιουργικό γράψιμο – Η τέχνη και η τεχνική του*. Θεσσαλονίκη: Κώδικας.
- Δημητρακόπουλος, Γ. (1983). *Η τεχνική των εκθέσεων*. Αθήνα: Gutenberg.
- Δράκος, Γ. Δ. (2003). *Ειδική Παιδαγωγική των Προβλημάτων Λόγου και Ομιλίας*. Αθήνα: Ατραπός.
- Καρπαθίου, Εμμ. Χ. (2007). *Διαγνωστική Κλίμακα Δυσλεξίας*. Αθήνα: Καραμέτος.
- Μπαμπινιώτης, Γ., & Παρασκευόπουλος, Ι. Ν. (2000). *Κείμενο – Επικοινωνία. Πώς γράφουμε και πώς κατανοούμε τα κείμενα*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Νικολόπουλος, Γ. (2016). Μαθησιακές Δυσκολίες στα Μαθηματικά, αναγκαία η δημιουργία λεξιλογίου εννοιών. *Πανελλήνιο Συνέδριο Επιστημών Εκπαίδευσης*, 2015(2), 1001-1015. Ανακτήθηκε από: <http://www.specialeducation.gr/files4users/files/pdf/ennoiologio2017.pdf>.
- Παντελιάδου, Σ. (2000). *Μαθησιακές δυσκολίες και εκπαιδευτική πράξη*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Πόρποδας, Κ. (2003). *Η Μάθηση και οι Δυσκολίες της*. Αθήνα: Ιδιωτική έκδοση.
- Σιμπιλίρης, Γ., Λαμπάτος, Γ., & Αζέλης, Α. (2017). *Γραπτός Λόγος – Κατανόηση και Παραγωγή*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

- Σπανός, Γ., & Μιχάλης, Α. (2012). *Η νεοελληνική γλώσσα στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση: Διδακτική μεθοδολογία και αξιολόγηση αναλυτικού προγράμματος*. Αθήνα: Κρητική.
- Σπαντιδάκης, Ι. Ι. (2011). *Προβλήματα Παραγωγής Γραπτού Λόγου Παιδιών Σχολικής Ηλικίας*. Αθήνα: Πεδίο.
- Συλλογικό. (2017). *Διδακτική της Νεοελληνικής Γλώσσας*. Αθήνα: Γρηγόρη.
- Τάνταρος, Σ. (2011). *Δυσκολίες Μάθησης Αναπτυξιακές, εκπαιδευτικές και κλινικές προσεγγίσεις*. Αθήνα: Πεδίο.
- Τριανταφυλλίδης, Μ. (1948). *Λεξιλογικές Ασκήσεις*. Αθήνα: Μ. Δ. Μυρτίδης.

